

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Книга Социология

Том 104

ANNUAIRE DE L'UNIVERSITE DE SOFIA "ST. KLIMENT OHRIDSKI"

FACULTE DE PHILOSOPHIE

Livre Sociologie

Tome 104

БИОПОЛИТИКАТА КАТО ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЯ

МОМЧИЛ ХРИСТОВ

Momchil Hristov. **BIOPOLITICS AS TECHNIQUE AND TECHNOLOGY**

The article focuses on one often noticed and mentioned but only partially analyzed theme in Foucault's discussion of biopolitics: namely that the latter is seen as a complex and historically developing set of techniques of power and control over the biological life of the population. The following analysis proceeds by two main steps: at first, it attempts to clarify the theoretical and methodological relation between the notions of technique and technology and Foucault's general understanding of power relations. Thus technique is seen as a means to exercising power and stabilizing an ensemble of power relations; technology on the other hand functions in the Foucauldian analysis as the general practical knowledge mobilized in order to exercise power, and crystallized in concrete recipes of action – i.e. techniques – in a given field of force relations. The historical nature of power techniques, shown by Foucault in the example of the disciplines, demonstrates their peculiar dynamics and specificity of form: each power technique has its functions, privileged objects, modes of intervention, tactical deployment, history of polemical uses and contestations, transfers and transformations, etc. The second part of the analysis is a close reading of the problem of biopolitics precisely through the lens of power techniques in order to close the article with some methodological conclusions concerning the historical and sociological study of biopolitics.

Във *Волята за знание* Фуко се стреми към историческа прецизност, когато определя биополитиката на населението като единия от двата полюса на модерната власт върху живота. Според него биополитиката се развива успоредно с другия полюс – анатомополитиката на човешкото тяло (или т. нар. дисциплини) – от XVIII в. насетне и представлява „поредица интервенции и регулиращи форми на контрол“, насочени към „тялото-вид“, към „тялото като проникнато от механиката на живота и служещо за опора на биологични процеси“ (Фуко 1993: 187), които се простират от размножаването до

дълголетие и заболяемостта на едно население. Но в същото произведение той е повече от пестелив относно методите за изследване на тези биополитически форми на контрол. Задачата на тази студия е да изведе някои методологически щрихи в тази посока, като за тази цел бъдат проследени отблизо – и посредством симптомален прочит¹ през темата за властовите техники и технологии – разпръснатите във времето изследвания на Фуко върху биополитическата хипотеза. На първо място обаче е необходимо да бъде поставен по-общият проблем за властовите техники, което налага обръщане назад най-вече към анатомополитическия универсум на *Надзор и наказание*. Направените наблюдения ще служат за отправна точка за формулиране на конкретната биополитическа проблематика като гравитираща около този по-общ проблем.

И така, Фуко предлага да анализираме разнородните властови механизми, които действат в локални властови ситуации и области (като работилница, училище, армия и др.), като позитивни техники на подчинение, които се вписват в по-глобални технологии на упражняване на власт.

[Т]рябва да разглеждаме тези властови механизми, тези властови способности като техники, които са били изобретени, усъвършенствани и непрестанно се развиват. Съществува една истинска технология на властта или по-скоро на властите, които имат своята собствена история (Фуко 1997а: 7).

Неговият проект е за една „история на политическите техники“ (по примера на историята на индустриалните техники²). Подобно изследване трябва да описва тези техники и процесите на тяхното „изработване“, „усъвършенстване“ и „развитие“ в тяхната „относителна автономност“ (Foucault 1994b: 91; Фуко 2003: 45) спрямо други видове техники и процеси; но то трябва да показва и начините, по които тяхната история се преплита с истории от друг порядък (например с историята на икономическото производство, на военното дело, на училищното образование, на архитектурните и градоустройствени техники).

От централно значение за интерпретацията на теоретичните и методологически условия за изследване на биополитиката е наблюдението, че анализите на Фуко се представят като исторически изследвания на властови техники. Последните, разбира се, са тясно свързани с властовите отношения и с конкретните полета, които те конституират и в които се разгръщат. Но оттук

---

¹ По подобие на Алтюсеровото „симптомално четене“, което „в едно и също движение разкрива неразкритото в четения текст и го свързва с **един друг текст**, присъстващ като по необходимост отсъстващ в първия“ (Althusser 1973: 28-29). По този начин, надявам се, ще се появят очертанията на една нова (или поне различна) „проблематика“ на биополитиката, в която различни текстове на Фуко си комуникират въпреки отчетливата хронологическа и тематична дистанция помежду им.

² Пак там: 9; срв. също: „Често говорим за техническите изобретения на XVII в. – химическата технология, металургията и т.н. – но не споменаваме техническото изобретяване на този нов начин за управление на човека, за контролиране на множеството му страни, за максималното им използване и за повишаване на производителността на неговите труд и дейност, благодарение на една система на власт, която позволява техния контрол“ (Foucault 1994a: 515).

целият проблем е да се разбере какви теоретични линии чертае Фуко между тези две понятия – властови техники и властови отношения: как те се съчетават едно с друго, какъв порядък на връзки очертават в анализите на самия Фуко, има ли отношение на йерархия, подчиненост и зависимост между двете понятия и съответно на социалните реалности, които те се стремят да мислят и описват? Разбирането на този момент е от ключово значение за проясняването на принципите, според които аналитично бива отчленен проблемът за биополитиката, и за конструирането на инструментариум, с помощта на който това отчленяване да бъде продължено по посока на обекти и ситуации, които не са влизали специално в ползрението на Фуко.

За решаването на тези задачи можем да тръгнем от едно първо, но базисно наблюдение: отношенията между властови отношения и техники са на първо място и преди всичко отношения на **употреба**, която има локална специфика, и протича в зависимост от особеностите на конкретните властови отношения. Казано с думи на Фуко:

[в]ластовите отношения използват(!) методи и техники, които са изключително различни едни от други, и в зависимост от различните епохи и нива (Foucault 1994c: 407).

Следователно, употребата на техники се случва вътре в самите властови отношения. Тя е специфична, тъй като съответства на конкретно съотношение на сили, в което се упражнява власт. И доколкото всяко властово отношение се характеризира изначално с напрежение, нестабилност, точки на съпротива, възможности за преобръщане на позициите, от които се упражнява и се понася власт (вж. най-вече Фуко 1993: 125-139; както и Фуко 1998: 31-32), можем да допуснем, че употребата на властови техники е по същество **полемична**, т.е. неизбежно включена във и детерминирана от ситуацията на сблъсък и борба.³

От друга страна, можем да забележим, че конституирането и поддържането на властово отношение става посредством употребата на изработени за тази цел техники с присъщите им тактически способности и конструирани механизми. Тук принципът на полемичността сочи, че това отношение може да бъде оспорвано и преобръщано тъкмо през същите тези техники. Фуко обаче е категоричен: „властта, това е съвкупност от механизми и процедури, които имат за роля, функция и тема именно осигуряването на властта”. И добавя: „дори и да не успяват” (Foucault 2004: 4). Тавтологията в тази дефиниция е само привидна: защото „властта” всъщност е непрестанен **опит** за упражняване на власт и поддържане на ситуация на подчинение; опит който винаги е изложен на риска от неуспех, въпреки степента на съвършенство на инструментите, които мобилизира.

В част III от *Надзор и наказание* (Фуко 1998: 143-243) разполагаме с най-детайлното описание на специфичните употреби на различни властови техники; въпреки че тук собствено полемичният момент е силно редуциран. Акцентът

---

³ Фуко показва например, че управленческите техники на пастирската власт в християнския Запад били постоянна грижа и залог на непрестанни битки (вж. Foucault 1994d: 149; Foucault 2004: 195-219; срв. Фуко 1994а: 75-76).

пада основно върху тактическите **функции** и **цели** в използването на една или друга дисциплинарна техника. Тъй като в тази книга проектът на Фуко е анализ на „наказателните методи... като техники, които притежават своя специфика в по-общото поле на властовите способности“ (пак там: 28; срв. Foucault 1975: 31).⁴ По-точно, общата задача, която той си поставя, е описание на модерните наказателни техники, като се тръгне от процедурите по политическо инвестиране на индивидуалното човешко тяло и в перспективата на т. нар. „политическа анатомия“. В следния откъс виждаме разнообразните функции, които могат да изпълняват властовите техники в така обособената област на изследвателски интерес:

[щ]е се занимаваме с „политическото тяло“ като съвкупност от материални елементи и техники, които служат за оръжия, за релета, за канали на общуване и за опорни точки на отношения на власт и знание, които обграждат човешките тела и ги подчиняват, като ги превръщат в обекти на знание (пак там: 33; ibid.: 37).

Приближеният прочит на този цитат по необходимост трябва да се разполага върху общия план на анализа в *Надзор и наказание*. По този начин можем да изведем на преден план няколко важни момента по отношение на Фукоянската концепция за властовите техники.

На първо място, забелязваме споменатата вече полемична употреба на специфични техники тъкмо за целите на упражняване на власт (в случая върху тялото). Тези техники не съдържат в себе си правилата на собствената си употреба, но тъкмо в качеството си на особени способности съдействат за канализирането и стабилизирането на локални властови отношения. Ето защо употребата на техники за упражняването на власт е по презумпция **тактическа**; доколкото е вписана в една стратегическа ситуация на власт. Техниките са определени от Фуко като „оръжия“, но и като „опорни точки“ и „релета“ (т.е. предавки на властови отношения). В тази връзка можем да си спомним, например, че дисциплинарната власт е описвана по-конкретно като „дисциплини“, т.е. като множество дисциплинарни техники, които насочват към тактики за разпределяне на едно множество от тела в дадено пространство, по отношение на дадена цел, спрямо точно определен предмет и т.н.

Второ, властовите техники са иманентно свързани с **обектите**, върху които се упражняват. В случая с дисциплинарните механизми това е тялото, което обаче, тъкмо доколкото е в позицията на „обект и мишена на власт“ (пак там: 146), става нейна „трансмисия“ (властта преминава през телата, според прословутия израз на Фуко (вж. Фуко 19976)) и „опорна точка“. Тялото тук не е някаква първична даденост или неразчленимо цяло, а „множество от материални елементи“. Иначе казано, разгръщащата се в едно властово отношение работа на определена дисциплинарна техника върху конкретно тяло конституира

---

⁴ В контекста на настоящата интерпретация – и донякъде като функция от нея – изпъкнаха определени смислови неточности и понятийни разминавания в българските преводи на някои текстове на Фуко. По тази причина привежданите от мен цитати съдържат промени, които ще бъдат отбелязвани, като към страниците от публикацията на български бъдат добавяни за сравнение съответните страници от френския текст.

самото му телесно присъствие – като, например, притежаващо специфични свойства, отделни части, възможности, позиция. Реалността на тялото е неотделима от дисциплинарните операции върху него и от отношенията на власт, в които е вплетено. Накратко, тезата на Фуко е, че няма материално присъствие на тялото отвъд въздействието на дисциплини. В този смисъл, при анализа в термини на дисциплинарни техники не можем да имаме тела изобщо, а винаги конкретни телесности, които са именно определено множество от материални елементи, съчетаващи се според играта на властови отношения и използваните техники.⁵ Ето защо, „свкупността от материални елементи“, която представлява тялото, също функционира като множество релета на власт (това може да бъде един отделен негов жест или движение, но и цялостното му „съчетаване на силите“).

Трето, тази иманентна свързаност на техниките с обектите на власт се осъществява чрез изработването и развитието на корелативно на властта **знание**, посредством което се задейства самото обективиране на визираната цел. Фуко показва как през XVII и особено XVIII в., „като се превръща в мишена на власт, тялото става обект на нови форми на знание“ (Фуко 1998: 163; *ibid.*: 182). Това става в един и същ процес, където трудно може да се направи разграничение между властови и знаниеви процедури. Ето защо към този момент можем да обобщим, че политическите техники за контрол се образуват именно от преплитането на власт и знание в обективирането и владенето на един обект; а от своя страна действията на самите техники влияят върху развитието на конкретни конфигурации от власт и знание.

Тези наблюдения следва да бъдат допълнени с други теоретико-методологически компоненти на историческото изследване на властовите техники. Още веднъж *Надзор и наказание* може да служи като тяхна илюстрация.

Не трябва да пропускаме, че предлаганите от Фуко исторически анализи показват ключови моменти от **изобретяването** на политическите техники, а именно ситуациите на тяхното концептуализиране посредством появата на специфични проблеми както пред упражняването на власт, така и с оглед на развитието на дадени знаниеви области. Като цяло, това става „с оглед на някакви конюнктурни изисквания“, които могат да бъдат от порядъка на появата на промишлена иновация, изобретяването на пушката или пък избухването на епидемия (пак там: 148). В тази връзка Фуко настоява, че не трябва да мислим изобретяването на дисциплинарните техники като „внезапно откритие“, а да го разглеждаме като

множество от процеси(!), често незначителни, различни по произход и с разпръсната локализация, които се пресичат, повтарят, имитират, опират се едни на други, различават се по сферата си на приложение, обединяват се и започват малко по малко да очертават

---

⁵ Струва ми се, че тъкмо по този начин трябва да разбираме аналитичните импликации на тезата, че през класическата епоха „човешкото тяло е вкарано в една властова машинария, която го дълбае, разчленява и съчленява отново“ (Фуко 1998: 147; *ibid.*: 162).

силуета на един общ метод (пак там; *ibid.*: 162-163; вж. също Фуко 2003: 45).

Това изобилие от разнообразни движения, които очертават развитията на всяка една от дисциплинарните техники, трябва да се схваща в неговата историчност. Акцентът е поставен върху ситуативността и неопределеността на по-нататъшните развития на дадена техника, както и върху специфичното разгръщане на нейното приложение: то може да става „бавно и дискретно“, но също и през „бързо придвижване от една точка към друга“. Важно е да обърнем внимание на историческите маркери в изложението на Фуко: училищното пространство, например, се разгръща „малко по малко“, а с него се видоизменя и съвкупността от дисциплинарни техники, които индивидуализират много по-сигурно през системата от рангове и усложняват единицата „клас“ (пак там: 156); по същия начин, развитието на надзорните функции на архитектурата „малко по малко“ превръща болницата в „терапевтичен оператор“ (пак там: 181).⁶

Оттук следва, че в тези процеси самият обект на дисциплинарна принуда се трансформира успоредно със и посредством въздействието на техническите способности върху него, като със самото това съдейства за тяхното **изместване и усъвършенстване**: развитията на дисциплинарни механизми и на техниките за обективизиране на живото през XVIII в. влекат със себе си и едно преобразуване на тялото от механичен сбор от елементи, който трябва да бъде

---

⁶ Без съмнение, трябва да се освободим от представата за „дисциплината“ като единна техника на власт, която въздейства блоково върху тялото, без оглед на историческия момент и място на употреба, и да ѝ припишем множествеността, разпръснатостта и локалната специфика, на която настоява Фуко, говорейки за дисциплини (вж. по този пункт Legrand 2007). В тази връзка, обяснявайки разликата между своя подход и Веберовия, Фуко предупреждава, че „дисциплината“ не изразява ‘идеален тип’ (този на ‘дисциплинирания човек’); тя е генерализация на свързването на различни техники, които сами по себе си трябва да отговарят на локални цели (усвояване на училищен материал, формиране на войски, способни да боравят с пушка)“ (Foucault 1981: 49). Че Вебер, обратно, работи с идеалния тип на дисциплинирания индивид, личи добре от последните страници на *Социология на господството* (вж. Вебер 1992: 285-92), както и от методологическото положение, че понятието дисциплина „предполага ‘придобито предразположение’ за подчинение у една безкритична и несъпротивляваща се маса“ (Weber 1995: 95); по тази причина Вебер определя дисциплината като „шанса да се срещне у определена маса индивиди своевременно, автоматично и схематично подчинение под формата на придобито предразположение“ (*ibid.*). Към това обаче бихме могли да добавим, че Веберовото понятие за техника като рационално прилагане на средства според принципа за икономия на употребата на сила, позволява интерпретирането на неговото понятие дисциплина и в „технологичен“ план, а именно като техники на дисциплиниране – доколкото според Вебер са налице „техники на политическо господство“ (*ibid.*: 104), а една дисциплина „съответства на едно господство“ (*ibid.*: 287). Следвайки тези щрихи, бихме могли да допуснем, че у Вебер дисциплината представлява и рационални средства за „дресиране“ на индивидуалните социални действия (т.е. за формиране на т. нар. „придобити предразположения“) „в една масова социална структура“ (Вебер 1992: 285; за понятието техника у Вебер вж. също Коев 2003: 139-143). Това положение открива интересни паралели между него и Фуко, върху които тук нямам възможност да се спра.

оркестриран (това е моделът на XVII в.), в „естествено тяло“, в което „се проявяват природни изисквания и функционални ограничения“ (пак там: 165) и което трябва да бъде дресирано според неговата специфична и ендогенна органика.

Следващ важен компонент от историята на властовите техники е, че те могат да бъдат пренасяни от едно пространство на власт в друго – **пренос** на властови техники.⁷ Тъкмо това се случва с дисциплинарните техники, които са пренесени – отново по конюнктурни причини – от армията и манастира в цеховете, от религиозните общности към протестантските общества за самозащита и взаимопомощ и към полицейските институции на късната абсолютна монархия (вж. Foucault 1994e) и др.; или с изповедалните техники на късния пасторат (XVI в.), които мигрират по посока на модерния колеж, семейството и психиатричните институции (вж. Foucault 1999).

Фуко обаче прецизира, че този пренос води до съответните преобразувания – **трансформация** на властовите техники; доколкото те трябва да бъдат адаптирани за конкретните цели на ситуацията, в която трябва да се упражнява власт. Преносът на дисциплинарни техники от монашеските ордени към светски общности, например, води до усвояване на аскетични упражнения за целите на дисциплиниране на всекидневното поведение на индивидите и за педагогически цели, насочени към „отсамното“, а не както по-рано – към спасението на душите (Foucault 2003: 42-43); при т. нар. „скрито военизиране на цеха“ заемането на техники предизвиква дисциплинарно обработване на индивидуалното тяло в качеството му на работна сила, а не на военна мощ.

Заедно с това, дисциплинарните техники използват различни елементи от едно властово поле в качеството им на удобни опорни точки за произвеждане на властови ефекти – образуване на **технически релета**: такава е описваната от Фуко функция на модерното семейство, което през XIX в. се превръща едновременно в реле за техниките на сексуалност, за психиатричните техники, за техниките на филантропичен надзор върху свободното време на фабричните работници, за биополитическите техники за контрол върху здравето на населението на един град и/или на една страна.

Не на последно място, различните властови техники **комуникират** помежду си: напасват се, наслагат се, артикулират се една върху друга, взаимодействат си с оглед на стратегически цели, оформят технически ансамбли, в които една съвкупност от техники (или пък специфичен тип техники) играе ролята на **доминанта**, докато други са тактически мобилизирани и техните действия са

---

⁷ Този пункт е от изключителна важност, защото оттук Фуко експлицитно извежда възможността за история на техниките като отделен предмет на изследване: „[м]исля че техниките на власт могат да бъдат пренасяни в хода на историята от армията в училището и т.н. Помислете само за техниките, които били използвани в робовладелските колонии в Латинска Америка и които можем да открием отново във Франция или Англия от XIX век. Така че съществува една относителна, не абсолютна, автономност на властовите техники“ (Foucault 1994b: 91; за конкретно разглеждане на движението на дисциплинарни техники между западна Европа и Латинска Америка, вж. Foucault 2003: 65-72).

направлявани от тази доминанта.⁸ Така дисциплинарни техники с различен произход и метод се съчленяват и изграждат техническата сглобка на един пансион за малолетни престъпници като Метре (анализиран от Фуко в последната глава от *Надзор и наказание*), в който „има по нещо ‘от манастира, затвора, колежа, полка’”, но също и дисциплинарни модели на семейството, училището, съдебната зала (Фуко 1998: 307-310). По подобен начин в края на XVIII в. дисциплинарни техники като индивидуализиращ надзор, разграфяване на пространството, карантина са задействани заедно с операциите на биополитически техники като ваксинацията в ситуация на епидемия за нормализиране на нивото на смъртност на едно население (Foucault 2004: 10-12, 58-61). Обособяват се обекти, в които тези различни типове техники се пресичат: такъв е „сексът”, който се разполага „в точката на съчленяване между индивидуалните дисциплини на тялото и регулациите на населението”, „свързка между анатоמו-политиката и био-политиката”, доколкото през него може да се осигурява индивидуален надзор над юношите и да се въздейства върху възпроизводството на населението (Фуко 1997а: 11; вж. също Фуко 2003: 284-285). Така се конституира и стабилизира „сексуалността” като знание и политически проблем и обект на намеса.

Виждаме, че при Фуко историята на властовите техники като обмислени способности за въздействие върху точно определени обекти и с най-разнообразен мащаб е изключително богата на фигури и връзки, на модуси и фази на развитие. Като цяло, това е

история на използваните техники, история на рефлексите върху тези техники..., история на тяхното развитие и приложение..., на тяхното последователно рафиниране..., на различните типове анализ и знание, свързани с [тяхното] упражняване (Foucault 2004: 154).

На този етап от интерпретацията остана да бъде разгледан още един проблем преди да премина към разглеждане на биополитиката като техника (или по-точно като съвкупност от техники). Необходимо е да се направи разграничение между техники и технологии; тъй като Фуко неизменно употребява и двата термина, за да мисли различните форми, методи и механики на упражняване на власт. Тук ще се задоволя само да скицирам някои основни измерения на това понятие.

Технологията, така както я срещаме концептуализирана, например в *Надзор и наказание* през формулата „политическа технология на тялото”, обозначава системата от принципи на обективизиране и свързаните с тях принципи на владеене на тялото, самата форма на дисциплинарната власт, рационалната

---

⁸ Тук трябва да обърнем внимание, че, както забелязва Мишел дьо Серто (вж. Certeau 1990: 75-81), кохерентността в свързването между властовите техники не представлява тяхна характеристика (т.е. вътрешно присъщо свойство на определени техники да се съчетават помежду си), а ефект от тяхната специфична уместност в конкретна историческа ситуация, ефект от тяхната „историческа роля на оръжие срещу хетерогенни практики и средство те да бъдат контролирани” (ibid.: 80). Отвъд тези ситуативни и конюнктурни исторически свързвания обаче самите техники съществуват в „разпръснато състояние” (вж. също Certeau 1987: 37-51).

рамка и специфичната обща „политическа икономия“ (разбрана от Фуко като модел на политическо пресмятане относно политическата цена при упражняването на власт в дадена конюнктура), които откриваме в основата и в дизайна на набор от дисциплинарни техники. Технологиите са модалността на проблематизиране на една ситуация, схемата на нейното обективизиране и моделът на интензивност на властовата намеса; и тъкмо по линии на практическо познание на този модел са изработваните конкретните техники.

Заедно с това можем да кажем, че изследването на политическите технологии трябва да покаже, че подчинението се постига посредством знание, чиито функция и роля не могат да бъдат подведени под знаменателя на идеологията и не са институционално дело. Но и тук – както по отношение на понятието власт – не срещаме отстъп от номинализма на Фуко⁹: технологията е име, което може да бъде дадено на сложно съчетаване на елементи от различен порядък, които най-общо можем да определим като знания и стратегически. В същото време изследването на една политическа технология като „дисциплината“ не я показва като дело на определен субект; тъкмо обратното:

тази технология е разпръсната(!), тя рядко намира израз в цялостни и систематични дискурси, често е съставена от различни парчета(!); употребява несъгласувани(!) средства и процедури. Най-често, независимо от кохерентността на своите резултати, тя е една разноформена оркестровка. Нещо повече, ние не бихме могли да я локализираме нито в някакъв определен тип институция, нито в някакъв държавен апарат. Институциите и държавните апарати по-скоро прибегват до нея, използват, оценностяват или налагат някои от нейните способности. Но самата тя, в своите механизми и ефекти, се намира на съвсем друго равнище (Фуко 1998: 31; Foucault 1975: 34-35).

В по-общ методологически план Фуко предлага изследването на властовите технологии и техники да става през „деинституционализиране“ на властовите отношения и провеждане на т. нар. от него „извънинституционален анализ“. По този начин разбирането на спецификата на технологиите може да се освободи от презумцията за тяхната институционална функционалност – идеята, че една властова технология се появява, защото се оказва полезна за функциите, с които е натоварена една институция. В действителност, технологиите могат да надживеят една институция, а пречупването, реформирането или изчезването на последната не означава, че властта, която я е поддържала, е била унищожена. Тъкмо обратното, според Фуко, реформата на една институция се случва, защото самата тя е била изместена от стратегическото съотношение на сили. Точно това е и перспективата, която той възприема по отношение на затвора, клиниката и лудницата:

---

⁹ Защото по думите на Фуко: „власт не е институция и не е структура, не е някакво могъщество, с което някои са били надарени: власт е името(!), което се дава на една сложна стратегическа ситуация в дадено общество“ (Фуко 1993: 127). За номинализма на Фуко вж. също Veune 1996.

[к]ато цяло, гледната точка в тези изследвания се състоеше в опит властовите отношения да се извадят от институцията, за да бъдат анализирани [през призмата] на технологиите, да се извадят и от [проблема за] функцията, за да бъдат подхванати от един стратегически анализ (Foucault 2004: 122).

Така, според Фуко, историческият анализ на властовите технологии престава да ги вижда като „ригидни и неподвижни структури“ и печели откъм усет за тяхната постоянна мобилност; защото „властовите технологии не престават да се видоизменят под въздействието на изключително многобройни фактори“ (ibid.: 123).

Това е по-конкретно и предложеният ъгъл на гледане към биополитическите технологии:

за да изследваме статута на болестта и привилегиите на медицинското знание в модерния свят, трябва по същия начин да заобиколим болницата и медицинските институции и да се опитаме да уловим процедурите на всеобщо заемане с живота и болестта на Запад, 'биополитиката' (ibid.: 124).

Както ще видим след малко, негови конкретни анализи върху зараждането на т. нар. „политика на здравето“ показват историческите основания за подобна гледна точка.

В приведения в самото начало на тази студия цитат, Фуко недвусмислено твърди, че историята на властовите техники е в същото време и история на техните технологии. С това обаче се озоваваме в присъствието на два типа история и съответно с два вида историческо описание. Както беше посочено по-горе, историята на една властова техника (да кажем, на килийното затваряне) може да покаже нейното теоретизиране, програмиране, различни типове прилагане според стратегии и тактики на власт, трансформации, преноси, комуникации с други техники и пр. За разлика от нея, историята на технологиите е

много по-глобална, но разбира се и много по-неясна на корелации и системи на доминанти, които правят така, че в един определен сектор – понеже нещата не се развиват непременно с един и същ ход в един или друг сектор, в даден момент, в дадено общество или страна – ще се наложи една технология... и ще задейства в собствената си тактика [елементи от други технологии] (ibid.: 10).

В своите изследвания, поне от 1974 г. нататък, Фуко се стреми да показва тактическите връзки между отделни властови технологии и техните последващи трансформации. Постепенно вниманието му се насочва към медицината като политическа технология на здравето.¹⁰

---

¹⁰ Тук текстове и лекции като „Политика на здравето през XVIII в.“ (в неговите два варианта от 1976 и 1979), „Раждането на социалната медицина“ (1974), „Криза на медицината и криза на антимедицината“ (1974), „Инкорпориране на болницата в модерната технология“ (1974) са от централно значение. Към тях, разбира се, трябва да

Вече отбелязах, че Фуко мисли дисциплинарните техники като исторически тясно свързани с биополитическите и като оформящи по-общата област на модерната власт, схваната като „биовласт“. Историята на тази биовласт е обособена от него в „две глави“: появата през XVII в. на анатомополитиката на човешкото тяло и изобретяването през XVIII в. на биополитическите регулации на населението. Те са описвани като две отделни „семейства от властови технологии“ (Фуко 1997а: 10). Няколко общи щрихи на наченатата от Фуко история на биополитиката, като „семейство от властови технологии“ и съвкупност от техники за контрол и регулация, могат да послужат за ориентир в нейното историко-социологическо изследване.

Откриването и изобретяването на биополитическите техники е тясно свързано с появата на нов обект в полето на властовите тактики – населението. След откриването на тялото като обект и мишена на властовите техники, то представлява „другото голямо технологично ядро, около което се преобразували политическите процеси на Запад“.

[П]рез XVIII в. ... забелязват, че властовото отношение с поданика или по-скоро с индивида не трябва да бъде просто форма на подчиняване, която позволява на властта да изземва от него блага, богатства и евентуално неговото тяло и кръв, а че властта трябва да се упражнява върху индивидите като конституиращи някаква биологична същност, която трябва да вземем под внимание, ако искаме добре да използваме това население като машина за произвеждане, за произвеждане на блага, за произвеждане на други индивиди (пак там: 11).

Това действително е само обща интерпретативна рамка на биополитическия феномен. Тя обаче има това достойнство, че ни насочва към поставянето на конкретни проблеми за произхода и измеренията на биополитическите техники през други текстове на Фуко. Какво можем да забележим в тази увертюра?

На първо място, биополитиките са техники, които притежават общото свойство, че обективират индивидите в мащаб, различен от юридическия и следователно ги конституират като биологични същества, представляващи специфичен биологичен вид и обхванати от съвкупни процеси като раждаемост, смъртност, дълголетие и др. Оттук въпросът, който можем да поставим е: какви са измеренията на това обективиране-владене?

На второ място, появата на населението в полето на властовите техники и технологии е свързана и с определено икономическо проблематизиране на неговото съществуване. Така съвкупни икономически резултати могат да бъдат постигнати чрез политическа намеса върху биологичните процеси, които управляват дадено население. Проблемът тук е да се разбере как действията на биополитическите техники се артикулират върху икономическите отношения и

прибавим и лекционни курсове като „Трябва да защитаваме обществото“ (1976), *Сигурност, територия, население* (1978) и *Раждане на биополитиката* (1979).

играят ролята едновременно на обуславящи ги и обуславяни от тях (Вж. Foucault 1994f: 425).¹¹

В последната лекция от курса „Трябва да защитаваме обществото“, Фуко показва, че обективизирането на тези процеси започва с първите демографи през XVII в. посредством техники на наблюдение като статистиката. Количествени феномени като раждаемост и смъртност се оформят като „първите обекти на знание и първите мишени на контрол от страна на тази биополитика“ (Фуко 2003: 274; Foucault 1997: 216). В този пункт се разполагат и първите техники и механизми за контрол върху тези процеси като стимулирането или ограничаването на ражданите деца в едно семейство, препятстването или ограничаването на населението на един град или държава, медико-полицейският надзор и карантината.¹²

Тези технически рационализирани тактики тутакси били последвани от множество по-фини и всеобхватни техники, чийто стремеж бил да обособят причините за колебанията в нивата на смъртност и раждаемост. Те били главно от медицински тип: различни статистически проучвания на инстанциите за медицински контрол, които по-късно се обособили под общата рамка на обществената хигиена,¹³ множество кампании по хигиенно образование сред населението, практики по неговото медикализиране чрез реформиране на

---

¹¹ Фуко не се уморява да повтаря, че властовите отношения и механизми са „неразделна част“ от други видове отношения; „въпреки че между различните [властови] механизми, които можем да открием в производствените, семейните или сексуалните отношения, е възможно да съществуват странични координации, йерархични субординации, изоморфизми, идентичности и технически аналогии“ (Foucault 2004: 4). В това, струва ми се, се състои идеята, че властовите отношения са „коекстензивни на социалното тяло“ и следователно се произвеждат „във всяко отношение на една точка към някоя друга“ (Фуко 1993: 127). Оттук, твърдението, че „властовите отношения са дълбоко преплетени в(ъв) и с(ъс) икономическите отношения... [и] в действителност образуват винаги нещо като сноп или верига с икономическите отношения“ (Фуко 2003: 30-31), трябва отново да посочи, че властовите механизми и техники са конститутивни за процесите на производство, а не са от порядъка на идеологическата надстройка и съответно функционално подчинени на тях (срв. Фуко 1998: 229-30).

¹² В този тематичен обзор ще се съсредоточа само върху някои от биополитическите техники. Във всеки случай, предлагането на изчерпателен инвентар би било невъзможно. Определените като биополитически техники могат да варират от ранните медицински статистики, полицейските статистики на престъпността, хигиенизирането на един градски квартал, инженерното нормиране на едно жилище, медицинското просвещаване на селски общности (в което всъщност се пресичат и съчетават техники от най-различен порядък), до институирането и диверсифицирането на болничните заведения според техните функции и обхват, създаването на взаимоспомагателни каси, застрахователните полици, полицейския надзор, хигиената на труда, на храненето, обличането и т.н., и т.н. Обективизирането на тези техники – както и на който и да е тип властови техники и технологии – може да става единствено през конкретни изследвания, които да ги показват като конкретни съвкупности, в тяхната стратегическа значимост и тактически концептуализации и действия.

¹³ В Англия това били институциите и комитетите на т. нар. *public health*,¹³ във Франция – тези на *hygiène publique*.

болничните служби, опасването на територията на една страна с болнични заведения (самите те превърнати в терапевтични оператори¹⁴) и др. Според Фуко, първите фази от развитието на тези техники били насочени към справяне с епидемиите като причинители на висока смъртност сред населението.

Появили се две централни и взаимосвързани области на знание и полета на политическа намеса: **природността** на населението (фактът, че то представлява много повече от броя поданици на владетеля на една държава) и спецификите на неговата **среда на съществуване** (т. нар. *milieu d'existence*¹⁵). Обръщането към тези две понятия ще ни позволи да проследим ходовете на биополитическите техники в дълбочина.

По отношение на природността Фуко демонстрира, че биополитическото обективизиране на едно множество индивиди като свързани и обединени от природни процеси, произтичащи от особеностите на тяхното съществуване, образува населението като самостоятелна реалност. Тази реалност има вътрешноприсъщи свойства и устойчива плътност, върху която не може да се влияе волунтаристки. Благодарение на изобретяването на биополитическите техники населението изпъква пред агентите на политическата власт като „природен феномен, който не може да бъде променян с декрет“ (Foucault 2004: 73).

Така основният проблем пред биополитическите регулации е установяването по емпиричен път на надеждни механизми и инструменти за въздействие върху населението, с помощта на които тези негови вътрешноприсъщи биологични процеси да бъдат съгласувани с определен брой политически цели (например, установяването на конкретни нива на раждаемост и производителност), като с това не просто не нарушават глобалната „хомеостаза“ на тези процеси, а съдействат за нейното поддържане и за оптимизирането на жизненото равнище; накратко за нейното „нормализиране“.

---

¹⁴ В различни свои изследвания Фуко показва, че в болничната институция се пресичат както техники от дисциплинарен, така и от биополитически тип. Нещо повече, мобилизирането на дисциплинарна техника може да има едновременно анатомополитически и биополитически ефекти: архитектурното разчленяване на болничното пространство дисциплинира и индивидуализира телата на пациентите, като с това препяства нерегулярните контакти, мислени като основни причинители на вътреболничните зарази и инфекции; но от друга страна, в определена конюнктура, то има биополитически ефекти, доколкото влияе върху нивото на смъртност вследствие на развитие на заразни болести сред едно население. Постепенно самата болница се превръща през XVIII в. във „функционален елемент в градското пространство“, който упражнява медицински надзор и терапевтични функции сред неговото население. Фуко показва, че тези два елемента – дисциплинарен и биополитически – във функционирането на болницата взаимно се подбуждат и усилват (вж. Foucault 1994g: 26-27; срв. Foucault 1994a, както и Фуко 1998: 153-154, 181, 194-195).

¹⁵ Относно научния генезис на понятието среда и неговите пренос и трансформации от областта на физиката към науките за живота, чак до неомаркистките, дарвинистките и съветските му интерпретации, вж. Sanguilhem 2003: 165-199.

Понятието среда от своя страна представлява подобен вход към проблемите на населението. То насочва например към географските дадености на една територия като съотносими на здравното ниво на населението: влажност на почвата, преобладаващи ветрове, застояли и чисти водоеми и пр.; но също и изкуствени дадености, които, като географското разположение на един град, изложението на къщите и системата на улиците, носят определени рискове и оказват влияние по непосредствен или опосредстван начин върху условията за възникване на епидемия или за нейното предотвратяване.

С това средата на обитаване се превръща в поле на намеса от страна на биополитически техники и опорна точка във властови отношения: тъй като въздействието върху нейните фактори е в същото време и въздействие върху определени измерения на самото население. Ето защо Фуко определя средата като власт-знаниев продукт, който е корелативен на един „технически и политически проект“, и представлява „мишена за властова интервенция“ (ibid.: 23-25). Средата е научно и политическо понятие и обект, които са иманентно свързани с населението, самото то превърнало се в „научен и политически проблем“, или по-точно казано в „биологичен проблем и проблем на властта“ (Фуко 2003: 277).

Трябва добре да разберем залозите на Фукояния анализ в този пункт. Природността и средата (природността на населението и неговата среда на обитаване в нейните природни и изкуствени измерения) всъщност съвсем не предшества процедурите на дискурсивно обективизиране и практиките на упражняване на власт. Напротив, те се появяват успоредно с тях като техни конструкции, ефекти от употребата на биополитически техники. Последните постепенно, но сигурно, тръгвайки от различни посоки и с локални цели, превръщат населението в обект на научно знание и поле на политически въздействия. По този начин обаче природните измерения на населението и неговата среда позволяват на биополитическите техники да оперират и с това им придават несъмнена уместност и солидност (тъй като техническите намеси са виждани като налагащи се от самата „природа на нещата“). В по-общ план, в тези взаимни обуславяния на властовите операции и техните мишени става дума за

непрестанна игра между властовите техники и техния обект, която малко по-малко обособила в реалното население като поле на реалност с неговите специфични феномени. И тъкмо през конституирането на населението като корелатив на властови техники е могла да се открие цяла серия от обектни области на възможни знания. Обратно, тъкмо защото тези знания обособявали непрестанно нови обекти, населението е могло да се поддържа като привилегирован корелатив на модерните механизми на власт (Foucault 2004: 80-81).¹⁶

---

¹⁶ Друг пример за детайлно разглеждане на това реципрочно конституиране и развитие на властови техники и властови обекти и през изобретяването на престъпния индивид и дисциплинарните техники за неговото наказване и изправяне можем да открием в *Надзор и наказание*. Конкретната теза тук е, че не става дума за причинно-следствена

Съсредоточаването върху тези конститутивни за биополитическите техники понятия и области на намеса е от значение, тъй като ни помага да разберем по-ясно специфичния конструктивизъм в подхода на Фуко (конструктивизъм, който откриваме и на страната на самите биополитики).

Фуко не се задоволява с това да посочи пътищата и процесите на социално конструиране на един или друг сегмент от реалността, а настоява, че веднъж конструирани, обектите придобиват самостоятелна реалност и на свой ред съдействат за поддържането на процесите, които са ги извадили наяве. Този подход помага да видим историческите условия, направили възможни гигантските пропорции, които са придобили от XVIII в. насетне биополитическите техники, и ни дава инструменти за тяхното разбиране. Конструирането на населението като биополитически обект води до появата на множество институции, които трайно упражняват власт, тъкмо доколкото се опират на тези техники и на техните „полета на реалност“.

В тази връзка се налага да се спира на още един пункт в анализите на Фуко върху биополитиката, с помощта на който може да се разсея едно погрешно предусещане. Опитът с държавата на благоденствието, под една или друга нейна форма, ни е приучил да привиждаме в институциите на медицината и обществената хигиена преди всичко и на първо място държавната намеса. Само че описаните от Фуко процеси в тази област от историята на биополитическите техники и техните практически употреби показват, че, въпреки че от дистанцията на времето те могат да бъдат резюмирани в една съвкупна тенденция към поемане на грижа от страна на държавната власт по отношение на колективното здраве, в действителност в момента на самото си разгръщане те сочели в различни посоки:

[з]дравето и болестта като групови факти, засягащи населението, през XVIII в. са проблематизирани от множество инстанции, по отношение на които самата държава играе различни роли (Foucault 1994g: 14).

Обединяването на тези инстанции под единен институционален покрив се случило „много по-трудно“ от етатизирането на дисциплинарните техники; то изисквало създаването на „комплексни органи на координация и централизация“ (Фуко 2003: 282).

Религиозни групи, милосърдни фондации, инициативи на Църквата, медицински лица, държавни институции, полиция (която все още не е единен държавен апарат) – всички те определяли проблемите и залозите на здравето на населението по различен начин и чертаели тактики за контрол, визиращи различни цели. Тези тактики можели да се прицелват в бедните, скитниците, бездомниците, просяците, като преносители на зарази и носители на

обусловеност, в която развитието на наказателните техники е довело до по-прецизно обективизиране и следователно до поява на престъпността, нито за усъвършенстване на техническата намеса вследствие на научното рационализиране на престъпността; а за *едновременна* поява на техники и обекти, които се следват едни други като „технологичен ансамбъл(!), който формира и откроява обекта, към когото прилага инструментите си“ (Фуко 1998: 269).

„колективна опасност“;¹⁷ но можели да се съсредоточават и върху бързо възникващия индустриален пролетариат, чиито жилищни условия излагали на опасност населението на цял един град.¹⁸

Така, според Фуко, политическото проблематизиране на здравето и болестта не издава реализирането на една целокупна и униформена програма от страна на държавата, а свидетелства за

възникването в множество точки на социалното тяло на здравето и болестта като проблеми, които изискват по един или друг начин колективна намеса. Вместо да бъде резултат от вертикална намеса, нозо-политиката¹⁹ се появява през XVIII в. като проблем с множествени начала и посоки: здравето на всички като неотложна

---

¹⁷ Фуко показва, че бедността постепенно започва да се разделя на добра и лоша, полезна и опасна, трудоспособна и нетрудоспособна, доброволна и следователно свързана с безделието и недоброволна (вж. Foucault 1994g: 16). Така се появяват техники за обезопасяване на бедността и превръщането ѝ в полезна: например, принудително прибиране на бедни в трудови домове (безспорно в този процес първи били английските *workhouses*). Общата технология на разделяне на бедното население на работещо и зависимо от помощи е подета наново през 1830-те години от британския санитарен реформатор Едуин Чадуик, който се стреми да прекъсне разпространението („заразата“, в негови термини) на социалните причини (резюмирани в т. нар. „пауперизиране“) за появата и развитието на епидемични заболявания (вж. напр. Porter 2005: 117 et sq.)

¹⁸ Така например, до XVIII в. карантината, налагана от държавни инстанции по време на чума в един град, не била „органично свързана“ с техниките на милосърдна помощ (които били основният модус на колективно третиране на проблеми на здравето) (вж. Foucault 1994g : 14). Ето защо в случая не трябва да мислим, че техницизирането на практиките на лекуване е феномен, провокиран от възхода на модерната научна рационалност и свързаната с нея модерна медицина: както Фуко посочва още в *История на лудостта*, почти до края на XVIII в. все още е налице значителен „технически корпус на лекуването, който нито лекарите, нито медицината някога са контролирали“ и който е упражняван от различни народни лечители, монаси, магове, шарлатани, билкари, дрогеристи и пр. – „емпирици, верни на своите рецепти, шифри и символи“. Всъщност става дума не толкова за поява на медицинските техники, а по-скоро за бавна „метаморфоза“ в „техниките на лечение“, в която медицинската рационалност успява да доминира едва в края на XVIII в. посредством серия от юридико-политически актове, които се стремят да се борят с „шарлатанството“, като кодифицират и централизират грижата за болестта и за свързаните с нея феномени като бедността и скитничеството (вж. Фуко 1996: 405-447; срв. Фуко 1994b: 79-94).

¹⁹ „Политика на болестта“ – едно от първите имена на биополитиката; това понятие все още се съсредоточава единствено върху проблеми, засягащи здравето на населението. Понятието биополитика сериозно ще разшири този първоначален обхват и ще измести акцента към множеството техники, които, наред с медицинските и хигиенните, третират различни страни от биологичното съществуване на населението, представляващи риск за самото него (като например пенсионните фондове, застрахователните полици, трудовото законодателство и социалните политики като цяло; по тези въпроси вж. Ewald 1986). Тук нямам възможност да се спра на това иначе важно и интересно сравнение.

задача пред всички, здравето състояние на едно население като всеобща цел (Foucault 1994g: 14-15).

Всъщност и тук, както при изследването на дисциплинарните технологии, Фуко показва, че става дума за една разноформена „политика на здравето“, в която прозира „една глобална стратегия“ (ibid.: 13-14). Нейните фрагменти обаче се обособяват по различно време, в различни пространства и през втората половина на XVIII в. влизат в серии конфликти и резонанси.

Но с това не трябва да стигаме до заключението, че етатизирането на здравето като политически проблем и на техниките за неговото регулиране е завършен процес и има за своя крайна точна изземването на всички до преди това разпръснати функции от държавните апарати. Биополитическите техники в действителност продължават да циркулират, да напускат държавата, да се връщат обновени обратно в някои държавни институции или да бъдат използвани за цели, които не съвпадат с държавните. Както посочва Фуко, големите биорегулации на населението могат да бъдат открити и на „подетатично равнище“ (Фуко 2003: 283): през XIX в. във Франция това все още били медицинските институции, спомагателните каси, филантропичните организации, застрахователните фирми, сдруженията на предприемачите.

Тези аналитични операции позволяват да забележим, че Фуко в действителност помества биомедицинското знание в един по-широк процес, където то придобива нова значимост и се прониква от политически калкулации, оформяйки власт-знаниевата област на обществената хигиена.

Превръщането на медицината в основен елемент от една „технология на населението“ (Foucault 1994g: 18) (заедно със статистиката, демографията, психиатрията и др.) е свързано и с по-глобалния процес на натрупване на капитала и развитие на производствените апарати. Тук тезата на Фуко е, че този процес не би бил възможен без техническите решения, които дава тази биополитическа технология по отношение на по-широки проблеми като натрупването на хора, негативните ефекти от концентрацията на население в зараждащите се индустриални центрове, необходимостта от повишаване на производителните сили, справянето с големите демографски изменения в Западна Европа от XVIII в., новите опасности от политически безредици вследствие на тези социални размествания.²⁰ На микрополитическо ниво биомедицинското знание действа като ансамбъл от биополитически техники, като оразмерява тези проблеми, дефинира по-точно обектите за намеса и по този начин влияе върху съвкупните им проявления през локални операции. Така обаче то се стреми към постигането на глобални ефекти на нивото на едно население, без които самото капиталистическо производство е невъзможно.

Постепенно се обособяват проблемни области на медико-политическа намеса като семейството, което стеснява обхвата си и вече е натоваарвано много

---

²⁰ По този начин биополитиката може да се впише във властовата конюнктура на XVIII в., за който Фуко казва, че „изобретил властови механизми, които могат да се впитат директно в процесите на производство, да ги придружават по времето на тяхното развитие и да се осъществяват като един вид контрол и постоянно увеличаване на това производство“ (Foucault 1999: 81).

по-решително с опазването на детското здраве и правилното развитие на подрастващите. Оттук и множеството кампанийни намеси (технически диференцирани според социалните слоеве, в които се разгръщат) по хигиенно окултуряване, включващо сексуално образование, хигиена на храненето и обличането, нормирано организиране на домашното пространство според медицински концепции за опасностите, които дебнат в непроветрените и прашни стаи, непочистения под, слабата слънчева осветеност на пространството – все елементи от средата на съществуване, които се оказват икономически релевантни, доколкото влияят върху възпроизводството на производителните сили.

Тук трябва отново да забележим, че тези разнопосочни, но координирани през серия от връзки ходове на множеството от актьори, през които били задействани биополитическите техники, не се случили наведнъж и без появата на конкретни конюнктурни проблеми в полето на властовите отношения.

Например обособяването на градския пролетариат като специфична мишена на биополитически техники било обусловено от различни и до голяма степен несвързани помежду си събития от политически, социален и медицински характер, които довели до бавното и изпълнено с напрежения оформяне на съвкупна стратегия. Трябва отново да отбележим обаче, че тази стратегия била съставена от множество разнородни тактически употреби на биополитическите техники за регулация, които трябвало да канализират определени властови отношения.

Можем да вземем като пример сексуалността като свързка, в която стратегически и в определена конюнктура се събират различни биополитически техники. В този случай,

[з]а да бъде надарен пролетариатът с тяло и сексуалност, за да се превърнат в проблем неговото здраве, секс и възпроизводство, били необходими конфликти(!) (в частност по повод на градското пространство: съжителство, близост, замърсяване, епидемии като холерата от 1832...); необходими са били неотложни икономически нужди (развитие на тежката индустрия с потребността от здрава и компетентна работна ръка, задължение да бъдат контролирани потоците население и да се постигат демографски регулации); необходимо било, най-сетне, въвеждането на цяла технология за контрол, която позволява да се държи под надзор това тяло и тази сексуалност, които най-накрая им били признати (училището, политиката на хабитата, обществената хигиена, институциите за подпомагане и осигуряване, общото медикализиране на населението, накратко цял административен и технически апарат...) (Фуко 1993: 171-172; Foucault 1976: 167).

Можем да заключим, че изследванията на Фуко върху биополитиката превеждат *in concreto* теретико-методологически наблюдения относно аналитиката на властта като проследяване на ситуации и процеси на стратегическо/тактическо изобретяване, употреба, оспорване, усъвършенстване, превод, пренос, трансформация, комбиниране на техники и

технологии за упражняване на власт и за управляване – наблюдения, до които отвеждат други (паралелни, по-ранни или по-късни) негови изследвания върху дисциплините.

На тази основа бихме могли да формулираме следните обобщения, които да служат като методологически отправни точки при историко-социологически анализи на властта върху биологичния живот на едно население: 1) Биополитиката е съвкупност от властови техники за намеса върху елементи от биологичното и социалното съществуване на едно население; целите на биополитическите техники варират според областите, в които те са мобилизирани, но могат теоретично да бъдат групирани около проблемите за упражняване на власт и поддържане на определени властови отношения. 2) Биополитическите техники имат своя специфична история, която може да бъде изследвана относително независимо от комплексността на ситуацията, в които те са привеждани към действие. Тази история показва тактическите им употреби в полето на властовите отношения, както и техните изработване, усъвършенстване, преноси, трансформации, комуникации помежду им и с други типове властови техники. 3) Биополитическите техники са тясно свързани с обектите, към които се прилагат и съответно със знаниевите процедури по тяхното обективизиране; тези процедури по обективизация насочват към процесите по взаимното обособяване и поддържане между техники и обекти на намеса. 4) Биополитическите техники не са дело само и единствено на държавни институции, но в определени исторически моменти техните употреби клонят към трайното им етатизиране. 5) Появата и разгръщането на биополитически техники насочва към тяхната свързаност с хетерогенни процеси и оттук към опита им да отговорят на цели, които могат да имат не само политически, но и икономически характер; от централно значение е релевантността на биополитическите техники във връзка с проблеми на работната сила, стоящи пред политико-икономическата рефлексия и практика.

Цитирана литература:

Вебер, М. 1992. *Социология на господството. Социология на религиите*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Коев, К. 2003. *Елементарни форми на всекидневен живот*. София: „Просвета“.

Фуко, М. 1993. *Волята за знание*. Плевен: ЕА.

Фуко, М. 1994а. „Що е критика?“ *Социологически проблеми*, бр. 1.

Фуко, М. 1994б. *Раждане на клиниката*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Фуко, М. 1996. *История на лудостта в класическата епоха*. Плевен: ЕА.

Фуко, М. 1997а. „Примките на властта“. *Социологически проблеми*, бр. 1-2.

Фуко, М. 1997б. „Властовите отношения минават през телата“. В: М. Фуко, *Власт (антология)*. (Съст. А. Колева, Д. Деянов) София: Критика и хуманизъм.

Фуко, М. 1998. *Надзор и наказание*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

- Фуко, М. 2003. „Трябва да защитаваме обществото“. София: ЛИК.
- Althusser, L. 1973. „Préface : du *Capital* à la philosophie de Marx“. In: Louis Althusser et Etienne Balibar, *Lire le Capital*, T. I. Paris: François Maspero.
- Canguilhem, G. 2003. *La connaissance de la vie*. Paris: Vrin.
- Certeau, M. de. 1987. *Histoire et psychanalyse entre science et fiction*. Paris: Gallimard, coll. « Folio-Essais ».
- Certeau, M. de. 1990. *L'invention du quotidien*, T.1. *Arts de faire*. Paris: Gallimard, coll. « Folio-Essais ».
- Ewald, F. 1986. *L'Etat-providence*. Paris: Grasset.
- Foucault, M. 1975. *Surveiller et punir*. Paris: Gallimard, coll. « Tel ».
- Foucault, M. 1976. *La volonté de savoir*. Paris: Gallimard, coll. « Tel ».
- Foucault, M. 1981. “Table ronde”. In: M. Perrot (dir.) *L'impossible prison*. Paris: Seuil.
- Foucault, M. 1994a. “L'incorporation de l'hôpital dans la technologie moderne”. In: M. Foucault, *Dits et écrits*, T. III. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. 1994b. “Entretien avec Michel Foucault”. In: M. Foucault, *Dits et écrits*, T. IV. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. 1994c. “Pouvoir et savoir”. In: M. Foucault, *Dits et écrits*, T. III. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. 1994d. “Omnes et singulatim: vers une critique de la raison politique”. In: M. Foucault, *Dits et écrits*, T. IV. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. 1994e. “La vérité et les formes juridiques”. In: M. Foucault, *Dits et écrits*, T. II. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. 1994f. „Pouvoir et stratégies“. In: M. Foucault, *Dits et écrits*, T. III. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. 1994g. “Politique de la santé au XVIIIe siècle”. In: M. Foucault, *Dits et écrits*, T. III. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. 1997. *“Il faut défendre la société”*. *Cours au Collège de France, 1975-1976*. Paris: Seuil-Gallimard.
- Foucault, M. 1999. *Les anormaux. Cours au Collège de France, 1974-1975*. Paris: Seuil-Gallimard.
- Foucault, M. 2003. *Le pouvoir psychiatrique. Cours au Collège de France, 1973-1974*. Paris: Seuil-Gallimard.
- Foucault, M. 2004. *Sécurité, territoire, population. Cours au Collège de France, 1977-1978*. Paris: Seuil-Gallimard.
- Legrand, S. 2007. *Les normes chez Foucault*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Porter, D. 2005. *Health, Civilization and the State. A History of Public Health from Ancient to Modern Times*. London: Routledge.
- Veyne, P. 1996. “Foucault révolutionne l'histoire”. In: P. Veyne, *Comment on écrit l'histoire*. Paris: Seuil, coll. « Points-Histoire ».
- Weber, M. 1995. *Economie et société*, T. I., *Les catégories de la sociologie*. Paris: Pocket.